

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese cate 3 cóle pe luna si costa 2 fr. v. a. pentru membrii asociatiunei, éra pentru nemembrii 3 fr. Pentru strainatate 4 fr. cu porto postei. Abonamentulu se face numai pe cate 1 anu intregu. — Se abonéza la Comitétulu asociatiunei in Sibiiu séu prin posta séu prin dd. colectori.

Nr. 3.

Brasiovu 20. Ianuariu 1868.

Anulu I.

PROTOCOLULU

Adunarei generale a Asociatiunei transilvane pentru cultur'a si literatur'a poporului romanu, tienute in Clusiu la $^{26}/_{14}$, $^{27}/_{15}$
si $^{28}/_{16}$ Augustu 1867.

(Continuare.)

SIEDINTI'A III.

tienuta la $^{28}/_{16}$ Augustu 1867.

XXII. Deschidienduse siedinti'a a III. a adunarei generale in $^{28}/_{17}$ Aug. demaneti'a la 9 óre, se cetesce prein notariulu ad hoc Iustinu Popfiiu protocolulu siedintiei trecute, carele cu unele modificari neinsemnate se aproba si verifica.

XXIII. Inainte de a trece la ordinea dilei, cere cuventu D. Samuila Vajda, si premitiendu cà a auditu pertractanduse multe bune si folositorie in siedintiele trecute, intona lips'a mare de bani, ce'a ce ne impedece in efeptuirea multoru intreprinderi salutarie pentru natiune. Spre delaturarea acestei lipse prea sentite propune a se face colecte generali. In totu anulu la 1-a Ianuariu se contribuésca fiacare romanu celu pucinu 3 cr. v. a., ceea ce ar' poté face usioru si comodu inca si cei mai miseri, éra cei mai benecuventati de sorte — se intielege de sine — ar' poté concurge si cu o suma mai marisiora; prein care modalitate s'ar' castigá pre anu la 20,000 fr. v. a.

Dreptu acea Asosiatuinea se se intorca catra archireii nostri cu acea rogare, cá se esmita in privinti'a acésta cerularie catra cleru si poporu; ér' banii ce voru incurge, se se

depuna în manele arhieriloru, despre cari avemu tota securitatea, ca i voru întrebuint'ă spre scopuri salutare.

D. Vasiliu Popu opinéza, ca acest'ă propunere se nu se iea acum la desbatere; ci D. Vajda se se îndrepte cu propunerea sa la comisiunea incredint'ăta cu preliminarea bugetului pre anulu venitoriu si se se iee la pertractare cu ocasiunea desbaterei raportului comisiunei amentite.

Se primesce.

Intr'aceste D. Chifa capelanu, insinua presidiului disertatiunea Dlui Dragescu ascultatoriu de medicina în Pest'ă, strapusa prein autoriulu numai acum, care porta titlulu: „Despre educatiunea morala a poporului.“

Se iea spre cunoscintia, cu acea însemnare, că acest'ă s'a luat indereptu.

XXIV. Dupa aceste trecunduse la ordinea dilei, dupa ce votisarea pentru presedinte si vice-presedinte pre urmatorii trei ani se întimplă în siedint'ă trecuta, D. presedinte pune întrebarea, deca se invoiesce ore adunarea a se procede numai decatu la alegerea celoru alalti oficiali si la alegerea membriloru comitetului Asociatiunei? si deca se conovoiesce, cu ce modalitate se se face acést'ă?

D. Vasiliu Popu partinindu, că adunarea gener. se treca îndata la alegere, în privint'ă modalitatiei doresce că alegerea se se faca prein siedule.

D. Ioanu Hanea prot. partinindu propunerea Dlui antevorbitoriu în privint'ă modalitatiei, adauge ca votisarea pentru oficialii Asociatiunei se se întemple pre siedula destinsa; ér' penru membrii comitetului pre alta siedula.

D. canonicu Negrutiu e de aceeaasi parere încatu pentru oficiali; er' încatu pentru membrii comitetului observa, că în privint'ă acelora s'au cointielesu cu mai multi în consfatuire privata; doresce dar că pentru membrii Comitetului se se faca dein partea presidiului propunere în întielesulu aceleiasi consfatuiri, si apoi se se aléga prein achiamatiune.

D. Dr. Ratiu poftesce a se luá în consideratiune, că alegerea secretariloru sta în legatura strinsa cu defigerea bugetului pe anulu venitoriu, si cu aceea impregiurare, ore voiesce adunarea gener. a redică la valoare de conclusu edarea unei foi, ce scie că se va propune prein comisiunea bugetaria?; căci atunci vine întrebarea, ore secretarii si respektive secretariulu II. potere-aru primi asupr'ă sa o sarcina atât de grea?!

Elu într'o convorbire privata cu D. Rusu întielese, că acesta în casulu susu amintitu, nu pote se primésca de nou secretariatulu, dein caus'a multeloru agende ce lu oblega sub alte titluri.

Dr. Nemesiu reflecta la descoperirea dein urma a Dlui Dr. Ratiu, că numai atunci se pote dechiará cineva despre primirea séu neprimirea cutarui oficiu, deca i-se oferesce, er' înainte neci de catu.

Continuara mai departe disput'a Dd. Dr. Tincu, Gaetanu, Dr. Ratiu, Maioru, Antoneli, Vis. Romanu si secret. Rusu, carele conformu convorbirei sale avute cu Dr. Ratiu dechiară de nou, că în casulu, candu adunarea generala va decide edarea foiei prescise si prein statute, elu nu mai pote primi secretariatulu; ca-ci fiendu secretariulu primariu coprinsu cu alte lucruri de cea mai mare importantia pentru natiune, în ducerea afaceriloru curinti ale Asociatiunei în întielesulu statuteloru ilu suplinesce acum de 5 ani elu ensusi; dar totu în întielesulu acelorasi statute ar' fi detoriu a-lu suplini în casu de lipsa si în redigerea foiei, ce'a ce nu pote face dein caus'a sanetatiei si altoru agende ale sale.

Dupa cari la dorinti'a generala de a se trece la ordinea dilei, D. presiedinte propune de nou întrebarea: au primesce adunarea a se face numai decatu alegerea si a se face aceea prein siedule, un'a pentru oficiali, alt'a pentru membrii comitetului?

Se primesce, si siedinti'a se suspende pre catva tempu pentru cointielegere preliminară în privinti'a celoru ce ar' fi de a se alege si pentru confacerea sieduleloru.

XXV. Reluanduse érase firulu desbateriloru, se culesera voturile în urna; si D. presiedinte pune întrebarea: deca se convoiésce adunarea gen. cu modalitatea observata si la alte casuri analoge, de a se esmite adeca o comisiune pentru esaminarea si numerarea voturiloru?

Ceea ce priminduse, la propunerea Dlui presiedinte se alege în numit'a comisiune DD. can. Mihali, protop. Rosiescu, Dr. Mihali, Leontinu Popu si Nicolae Siandoru, carea dupa finirea lucrului are a raportá despre resultatu.

XXVI. D. presiedinte pune la ordine continuarea raportului comisiunei, esmise pentru cercetarea socoteleloru, întreuptu în siedinti'a precedentă dein caus'a absentarei unui membru al' comisiunei.

D. Orosu referintele aceleiasi comisiuni cetesce puncturile nedesbatute inca si anume:

Pusetiunea 3) pentru evidinti'a averei Asociatiunei si usiorarea portarei socoteleloru, comisiunea propune, ca pre venitoriu lenga diurnalulu dusu pan' aici, se se introduca si o alta carte de socotele, care se coprinda in sine tote categoriile perceptiuniloru si erogatiuniloru, s. a.

La provocarea D. presiedinte, D. Piposiu, membrulu acestei comisiuni, da pre scurtu deslucire in privinti'a cartii propuse, usuate la tote oficiolatele de ast'a specie.

D. Vasiliu Popu provoca pre D. Piposiu a se dechiará, deca cartile socoteleloru portate pan' acum de D. cassariu Stezariu, au ore, seu nu au destula securitate pentru averea Asociatiunei? In casulu candu acele au destula securitate, elu este de parerea, a nu se ingreună cassariulu cu sarcine noue, numai cá se se faca mai evidente, cea ce si altcum e evidente; cu atat'a mai vertosu, ca-ci precum se scie de comunu, D. cassariu porta acést'a sarcina nu prea usiora numai gratuitu, fora neci o remuneratiune dein partea Asociatiunei.

D. Piposiu raspunde, ca dein partea sa nu afla in acele carti destula securitate; apoi manualulu propusu nu numai ca nu ar' fi spre greutatea cassariului, ci dein contra i-ar desierbi spre usiorare la inchiaiarea ratiuniloru.

D. cassariu Stezariu explica modalitatea observata pan' acum in ducerea ratiuniloru, in care afla destula securitate pentru averea Asociatiunei.

D. Elia Macelariu luandu in consideratiune, ca precum se vede chiaru si dein vorbele Dlui Piposiu, acea carte ar' fi se fia mai multu numai spre usiorarea cassariului, propune a se lasá in liber'a volia a cassariului, se iea scientia de propunerea comisiunei, si deca voiesce se se folosésca de dens'a. Acést'a se primesce de adunare, cu acea intregire facuta de D. protop. Hanea, ca D. Piposiu se de spre dispositiunea comitetului Asociatiunei unu formulariu de acelu manualu, ca de va aflá de lipsa, se se pota folosi de elu. La ce D. Piposiu raspunde, strapunendu formulariulu cerutu.

Puset. 4). Observanduse, ca documintele de erogatiuni nu suntu vidimate de presiedintele comitetului, comisiunea propune, ca de aici inainte erogatele se nu se solvésca fora vidimarea acést'a.

La deslucirile date in privinti'a acést'a de D. cassariu

Stezariu, adunarea respinge propunerea comisiunei si decide a se observá si mai departe modalitatea de pan' acum.

Puset. 5). Deîn lips'a manualului susu pomenitu si in casulu presinte deîn lips'a chartieloru de statu aflatorie actu in Sibiiu, se afla comisiunea censuratoria silita a lasá unele documente sunatorie despre interesele incurse dupa obligatiunile de statu, necensurate; si propune: cá censurarea acelor'a, si dupa aceea si absolvarea ratiotinantiloru se se concreda comitetului Asociatiunei.

Propunerea se respinge, hotarinduse a se dá absolutoriulu ratiotinantiloru inca acum.

Puset. 6). Comisiunea propune, ca lenga documentele de perceptiuni se se alature la socotele totu de odata si protocoalele respective ale comitetului. Nu se primésce; remanendu lenga modalitatea de pan' acum.

Puset. 7). Comparanduse erogatiunile diurnatului cu erogatiunile preliminate, a observatu comisiunea, cá la spesele extraordinarie se arata o crutiare de 40 fr. 84 cr. si la cele ale tipariei acteloru adunariloru generali asemenea o crutiare de 41 fr. 50 cr., la olalta o crutiare de 82 fr. 34 cr. v. a. In ratiotiniulu despre spesele Cancelariei se afla unu supraerogatu de 18 fr. 93 cr., v. a. — Deci comisiunea propune, ca acestu supraerogatu se se licuidéze si se se asemne deîn cass'a Asociatiunei.

Propunerea comisiunei se primesce, supunendu cá se va fi luatú in consideratiune la preliminarea bugetului pre anulu venitoriu.

Cu aceste se finí raportulu comisiunei, care se alatura aici sub lit. K).

D. Hanea protop. liea cuventulu si propune, ca se dechiare adunarea gener. cá afla de bunu ratiotiniulu susternutu adunarei gener. prein D. cassariu Stezariu, si se i se dè absolutoriu.

Se primesce intre strigari de „se traésca.“

XXVII. D. presiedinte pune la ordinea dilei raportulu comisiunei insarcinate cu examinarea ofertului Dlui redact. al' „Gazet. Trans.“ Iacobu Muresianu, privitoriu la ramur'a juridica si agronomica.

D. Iosifu Romanu adv. cá referinte cetesce raportulu comisiunei numite alaturatu aici sub lit. L).

Dupa care raportu comisiunea esmisa a) recomenda adunarei gener. primirea ofertului pre lenga administrare separata

cu cea mai calduroasă multămită și recunoștință; b) propune, ca onorată adunare gener. se însărcine pre comitetu cu elaborarea duor planuri pentru înființarea ideilor acestor'a; și fiindu că oferitoriul nu respica, catu voiesce a destina dein sum'a oferita pentru ramur'a juridica și catu pentru cea agromonica, se 'lu provoacă a'și descoperi voința în asta privință; c) și până la gătirea planurilor, cari se voru substerne promisei adunări gener. comitetul se primescă sum'a oferita, precum și ofertele gratuite ce voru incurge pentru scopurile amentite. d) Er' încatu pentru punctul al' treilea dein scrisoarea D. Iacobu Muresianu, de a se rezolvi pentru instituttele pedagogice rom. dein Blasiu și Sibiiu câte 2—300 fr. dein veniturile prezente ale Asociat., comisiunea l'a recomandat comisiunei bugetarie, că se lu iaie în considerație la proiectarea bugetului pentru anul venitoriu.

D. Elia Macelariu propune se se primească raportul comisiunei în totu coprensul său.

D. Hanea află, că atatu ofertul D. I. Muresianu, catu și raportul comisiunei stă în contradicție cu sine însuși. Muresianu oferă 1000 fr. v. a. pre lângă alte contribuție dela confrati dein afara făcute spre scopul amentit; și totuși condiționează această contribuție dela cele 2—300 fr. dădă institutelor pedagogice dein Blasiu și Sibiiu; dar' e contradicție și în operatul comisiunei; căci scopul Asociației este același, care lu amintește și ofertele, și care lu înțonează de nou și comisiunea în operatul său, și comisiunea vine totuși a propune, ca aceea sumă oferită se se manipuleze separat de cealaltă avere a Asociației.

D. Poruțiu, secret. guber., reflectă la observațiile D. Hanea, că punctul al' treile dein scrisoarea D. I. Muresianu, ce sună despre ajutoriul dădă institutelor pedagogice dein Blasiu și Sibiiu este numai unu votu, o dorință, înse neci decatu condiție „sine qua non“; er' manipularea separată o poftesce ensăși firea lucrului. De această părere e și D. Jos. Romanu.

Ne mai însinuându-se nimene la cuventu, D. președinte întreba adunarea, dacă primește propunerea D. Macelariu, de a se primi operatul comisiunei?

Se primește.

În legătura cu aceste D. protop. Pamfiliu vine a aduce la cunoștință adunării, că redactoriul foiei „Magyar Polgár“

dein locu, Dn. K. Nicolau Papp, întielegundu despre intențiunea de a se redică o scola agronomica romana, a datu spre acéstu scopu 1 galbenu.

Adunarea primésce acestu ofertu cu cea mai viua bucuria si recunoscientia.

(Va urma.)

Ideile fundamentali ale economiei natiunale.

(Fine).

Sistem'a acésta a lui Quesnay care avea de scopu imbunatatirea clasei tieraniloru, a fostu cu deosebire sprijinita de renumitul Mirabeau in opulu seu *l'amis des homes*, ou *trait dela population*. Contrarii acestei sisteme au fostu cu deosebire Voltaire si J. Jacob Moser in opulu seu indreptatu asupr'a scrieriloru lui Mirabeau intitulatu: „*Antimirabeau, oder unparteiische Anmerkungen über Mirabeau's natürliche Regierungsform.*“

Fiinduca dupa sistem'a lui Quesnay averea unui poporu se privea in productiunea naturala, s'a numitu aceasta sistema fisiocratica. Dupa aceasta sistema izvorulu avutiei e in pamentu, fiinduca pamentulu produce atatu mai multu, cu catu consuma mai multu cei ce se ocupa cu productiunea primitiva; totu ce remane dein o atare productiune, afara de ce au consumatu producentii, e averea curata a unui poporu; si cei ce se ocupa cu productiunea de obiecte crude se numescu clas'a productiva. Dupa opiniunea fisiocratiloru negutiatorii si industriasi nu se tienu de class'a productiva, fiindu ca ei nu producu nimicu de nou, ci numai impartu productele respective, straforméza aceea ce au produsu class'a productiva. Lucrulu acestora, adeca alu negutiatoriloru si industriasiloru nu face mai multu, de catu atata catu consuma ei pana au stramutatu productele, séu pana le au datu alta forma productelor crude, pentru aceea fisiocratii numira ori ce classa de ómeni care nu se ocupa cu productiunea de obiecte crude, classa sterila (*stearpa*). Fisiocratii au pretiuitu incatva aceasta classa de ómeni, dar numai pentru ca lucratoriulu de pamentu ar perde prea multu tempu, candu ar fi constrinsu a se ocupa cu comerciul si alte ramuri de economia, care straforméza in atatea feliuri productele crude pentru a le face apte spre folosulu omului, pentru aceea concedu si fisiocratii, ca aceste classe de ómeni

suntu folositóre; dar nu dicu ca suntu neaparatu de lipsa. Afara de aceasta ei le numescu folositóre, pentru ca consuma acea parte dein productele crude, care nu este de lipsa clasei productive, lasandu in locul acestoru producte alte obiecte de pretiu. Mai incolo fisiocratii concedu, ca fara negutiatori unele producte crude nu s'aru putea pastra tempu mai indelungatu, altele nu aru avea nici unu pretiu daca nu le aru cauta comerciantulu si nu ar aduce altele in locu, éra pe acestea class'a productiva nu le aru gasi, fiindu ocupata cu productiunea de obiecte crude, séu nu si-le aru putea castiga neavendu alte mijlóce afara de producte crude, care nu aru avea pretiulu cuviintiosu, daca nu le aru duce negutiatoriulu in locuri unde au acestea pretiu. — Sub astfelu de impregiurari si pe temeulu pareriloru desvoltate aparau fisiocratii libertatea industriei si a comerciului; dar aceste ramuri de economia nationala le priveau numai cá mijlóce pentru a poté capata class'a productiva producte de industria cu pretiu mai moderatu si asia a se poté ajuta in productiunea cea adeverata. Industri'a si comerciulu era numai mijlóce pentru usiorarea starei tieraniloru.

Fisiocratii au fostu fórte consecinti, pentru ca privindu ei tóta avutia nationala numai in pamentulu productivu, au fostu de parere si au cerutu, cá contribuirile pentru sustienerea regimului se se traga numai de pe pamentu, adeca numai dela acea classa de omeni, care se ocupa cu productiunea de obiecte crude, adeca numai dupa pamentu se se platésca dare.

Principiele desvoltate de fisiocrati erau fórte liberali, cu deosebire liberali pentru acea classa de ómeni, care in timpurile de mai nainte erau cam asupriti dein partea acelor care se bucurau de unele prorogative in urm'a sistemii feudale. Caus'a pentru ce nu s'a pututu sustiné aceasta sistema, a fostu constitutiunea staturiloru formate in evulu mediu pe temeulu sistemii feudale. Fisiocratii neabatenduse dela sistem'a lor cea liberala pretindeau — cu deosebire Mirabeau — schimbarea formeii regimului, pretindeau o forma de regimu liberala conformu cu principiele loru liberale desvoltate in privinti'a economiei nationale; pretindeau fisiocratii schimbari mari in starea sociala a ómeniloru, aratandu si combatendu abusurile cele multe mostenite dein evulu mediu, care abusuri veneau in colisiune cu sistem'a lor cea liberala, care sistema per tangentem recunoscea ratiunea de potestate suprema in statu. Prin aceasta fisiocratii isi facura multi contrari; ba unii le

aruncau, ca ei inca ar fi contribuitu la erumperea revolutiunei in Franci'a. — Venindu dar sistem'a fisiocratiloru in colisiune cu sistem'a regimelu de pe atunci, e prea firescu lucru ca nu a pututu se subsiste; fiindu ca de o parte nu a fostu spriginita dein partea puterei staturiloru, precum au asteptatu intemeietorii acestei sisteme, de alta parte era persecutata de multi contrari puternici. Meritul acestei sisteme e, ca a trasu atentiunea puteriloru de statu, cá se puna mai multu pretiu pe class'a de ómeni ce se ocupa cu productiunea de obiecte crude, a aratatu defectele sistemei mercantile si a datu nesuinitiei in castigarea avutiei nationale o direptiune mai impacátore de catu cumu a fostu sub sistem'a mercantila.

Lupt'a ce purtau fisiocratii cu numerosii loru contrari si aparatorii sistemei feudale inca nu s'a fostu ispravitu si eata resare o sistema nóua pe campulu sciintiei economiei nationale, o sistema, care de si nu erá asia contraria sistemei fisiocratiloru, precum a fostu aceast'a sistemei mercantile, totusi basanduse pe alte principie, merita numele de sistema noua, si aceasta e sistem'a industriei libere. La anulu 1776 unu englezu renumitu anume Adam Smith publicase unu opu intitulatu: Cercetari despre natur'a si cauzele avutiei nationale. Ide'a fundamentala in aceasta sistema moderna e, ca lucrulu e elementulu dein care vine productiunea si inmultirea avutiei nationale, fia apoi lucru intrebuintiatu in orice ramu de productiune. Dupa aceasta sistema avuti'a unui poporu nu sta nici in bani, precum credeau mercantilistii, nici in abundanti'a de produse crude, dupa cumu se sileau a demustra fisiocratii, ci in sum'a tuturoru obiectelu ce servescu spre acoperirea trebuintelu omului. Acelu poporu, acea natiune e mai avuta si mai sigura in averea sa, care scie lucra mai multu, séu mai bine disu, care scie lucra mai bine spre a produce mai multe obiecte, care suntu alese spre acoperirea lipse-loru omului.

Adam Smith documentéza fórté frumosu, cumu depinde pretiulu unui productu dela lucrulu care se intrebuintiéza pana candu se produce, si cumu se aduna avuti'a prin produse facute prin lucru. Ori ce activitate a omului indreptata spre productiune se numesce productiva, fia apoi acea activitate indreptata spre productiunea obiectelu crude, séu spre straformarea ori mutarea acestoru obiecte. In privinti'a libertatii industriei si a comerciului sistem'a aceasta se unesce cu sistem'a fisiocratiloru, si amendoua combatu sistem'a mercan-

tila. După opiniunea lui Adam Smith totu omulu care e activu pe ori ce terenu alu economiei nationale si produce obiecte necesarie, inmultiesce totudeodata si averea nationala, pentru ca avuti'a nationala consta dein avutiile singurateciloru; de unde apoi urméza, ca regimulu nu are a conduce nici unu ramu de economia precumu s'a intemplat cu comerciulu sub sistem'a mercantila, ci are a lasa activitatea fiesce carui producentu catu se pote de libera; regimulu are numai a asigura pe producenti inlaintu prin administratiune buna si a'i apara in afara; are a se ingriji numai de acele mijlóce, pe cari producentii singurateci nu si-le potu castiga, precumu suntu drumuri, regularea apeloru, poduri si altele. Deosebirea intre aceste doua sisteme sta si in aceea, ca sistem'a industriei libere, care se numesce si sistem'a moderna, nu se invoiesce cu principiile sistemii fisiocratiloru, cá unu regimu se ia in mana frenele verunui ramu de productiune, ci doresce cá regimulu numai se delature pedecile, si apoi se lase pe fiesce care producentu, fiesce care ramu de economia catu se póte de liberu.

Fia unu lucru catu de bunu, fia o idea catu de salutaria, la inceputu se voru gasi contrari cari se o combata. Asia s'a intemplat si cu sistem'a industriei libere; unii o combateau pentru ca ocupanduse tempu mai indelungatu cu sistem'a fisiocratiloru erau convinsi despre bunatatea aceleia, altii combateau aceasta sistema dein interesu privatu, éra acestia erau proprietarii mari de pamentu si comerciantii, carora le venia bine cá regimulu se'i ajute; altii o combateau dein punctu-devedere politicu, fiindu de acea parere, ca industri'a trebue se serveasca spre scopuri politice, si asia industria trebue se fia subordinata polititiceii statului. Cei ce se inchina la aceasta parere, credu in ratacirea loru, ca locuitorii unui statu traiescu numai pentru cá se serveasca si se sustiena puterea statului, ear nu dupa cumu e intru adeveru dein contra. In fine mai suntu doi contrari ai sistemii industriei libere, cari pentru principiile loru cele sanatóse merita consideratiune. Acestia se invoiescu cu principiile filosofice ale acestei sisteme, dar credu ca inca nu e tempu a se intruduce sistem'a industriei libere, pentru ca trebue lucru judecatu asia cumu e si nu cum ar trebui sa fia.

Daca e adeveratu ca gradulu de cultura alu popóraloru dein staturi diferite, modulu ocupatiunei, datinele, puterea de

productiune, referintiele climatice si puterea statului de a ajuta unulu séu altu ramu de economia sunt diferite, atunci are dreptu Dr. Fr. List in opulu seu intitulatu „National-System der politischen Oekonomie 1841“, daca numesce sistem'a industriei libere sistema cosmopolitica si daca dice, ca introducunduse aceasta sistema deodata fora privire la popórale vecine, cu care stamu in relatiuni comerciali si la care nu e introdusa aceasta sistema si nu voiescu vecinii a o introduce, usioru s'ar putea periclita unu ramu séu altulu de economia nationala; de ecs. se se introducea in Austri'a sistem'a industriei libere fara privire la statele vecine, care aru fi urmarile? Dein Prusi'a, Itali'a, Franci'a, Angli'a s'aru importa atatea fabricate si manufacturi, incatu industriasii dein Austri'a neputendu tiené cu acesti'a concurinti'a dein mai multe cause, — —, aru trebui se saraceasca, pentru ca consumentii aru cumpara mai bucurosu lucruri dein afara capatandule mai eftine. De catra Orientu si miédia-nópte s'aru importa producte crude earasi mai eftine cá cele ce se producu inlaintru si cu acestia nu aru putea tiené concurentia producentii nostrii de astfeliu de producte; asia aici aru trebui se saraceasca class'a tieraniloru, cari nu suntu in stare a vende productele loru asia eftine cá producentii dein staturile vecine dein mai multe cause, intre care e cea deintaia, pentru ca aici greutatile publice suntu mai mari cá la vecini; asia aru trebui se saraceasca o classa de producenti dupa alt'a, aru scadea averea nationala (si s'aru implini cuventulu lui Quesnay pauvre paisans, pauvre royaum, pauvre royaum pauvre souverain) inavutinduse strainii cu saracirea producentiloru dein laintru; in locu de a ajuta producentiloru prein introducerea sistemiei industriei libere, iai aduce la sapa de lemn. Pentru aceea e de lipsa cá statulu se puna vama moderata pe productele care se importéza, daca aceste se potu produce si inlaintrulu statului, a favora prein aceasta si a si ajuta inlaintru productiunea aceloru producte care ne vinu dein afara; a usiora esportulu si a ingreuna moderatu importulu strainu, cá asia se se pregateasca introducerea sistemiei industriei libere. Dar inlaintrulu statului e de lipsa, cá se se introducea odata sistem'a moderna a industriei libere fara privire la impregiurarea, ca visteri'a statului pote are mai multu venitu dein unele monopóle cari suntu in genere neplacute, séu ca intra venitulul mai siguru in visteri'a statului si mai usioru cá candu aru fi productiunea libera in ori ce ramu de economia; pentruca numai asia se póte astepta o stare buna materiala

a poporului, care ar trebui se fia cea deintaia problema a puterei statului.

Orasti'a in $\frac{1}{6}$ 1867.*)

Dr. Tincu,
advocatu in Sabesiu.

0 privire fugitiva preste literatur'a romana si lips'a unei istorie critice a literaturii romane.

(Continuare).

III.

Ci se lasamu la o parte lamentarile tardîe, se privimu in giuru.

Êca aci mormentulu betranului Hurulu. Cine a fostu acestu Hurulu? voru intrebá multi dintre on. mei ascultatori. Hurulu a fostu cancelariulu lui Dragosiu, domnului Moldovei, carele a scrisu in secl. 14. o cronica, cá se arate evenimentele si modulu, cum se potù tiené si cum se luptà tiér'a in contr'a gintiloru, cari o indundara dupace se rupse de ca-
tra Rom'a cea tare. Elu a scrisu latinesce, dar cu inima, cu sentieminte romane. Vení apoi Petru Clanau, secretariulu lui Stefanu celu mare, carele cum insemna insusi la calcaiulu acelei cronice, a scosu acelu isvodu de pe latinia si l'a scriptu cu man'a sa in tergu in Vasluiu la 13 apr. 1494.

Hurulu este acela, dela care datéza literatur'a nóstra in intielesulu mai strinsu.

Dar cum! veti intreba póte cu mirare si nu fara cuventu; cum! se nu fia cultivatu romanii si mai nainte literele!? Musele se nu fia aflatu óre intre romani adoratori si inainte de Hurulu?!

Dloru! ve marturisescu, eram pregatitu la acésta reflexiune. Da! romanii au cultivatu literele si musele au avutu inchinatorii sei pre pamentulu romanu si inainte de Hurulu. Insusi Hurulu adeveresce in introducerea cronicei sale, cá o scrise acea asia, cum o aflà scrisa din dílele betrane de Ar-

*) Acésta disertatiune interesanta este un'a din cele trei infatiosiate adunarei generale din Aug. 1867; ea se póte lua prea bine cá introductiune la o serie de articuli nationalu-economici, a caroru trebuintia se simte in publicu si carii speramu ca voru aparea din mai multe condeie de specialitate.

bure, ducele campestru. Gregoriu Urechia, marele cronicariu din capetulu sec. 16. serie in precuventarea sa la viet'ă domniloru Moldovei, că „nu numai isvodele năstre, ci si cartile straine am cercatu, că se potemu află adevărulu.“ Cari isvode, adeca isvodele năstre moldo-romane, scrise pe scurtu, insemnau cele intemplete dela inceputu pana la domni'a lui Petru Raresiu (1527—1538 si 1540—1546) „si s'au stinsu — dăce Urechia — că de aici inainte nu a mai scrisu nimene.“

Asia dara romanii au avutu scrietorii sei si nainte de Hurulu, cari au scrisu unii pôte latinesce ca Hurulu, éra altii romanesce ca Urechia, insemnandu faptele natiunii pentru de a le lasă erediře posteritatii. Ca-ci unde sunt eroi, unde sunt fapte eroice — si aceste la noi nu au lipsitu — acolo trebue se fia si barbatii, carii se le eterniseze! Ce mirare inse, déca in mediloculu lupteloru continue, romanii nu potura cugetă la pastrarea acestoru documente pretioase, si astufeliu cadiura si ele viptima nimicirii, ca multe alte reminiscintie ale gloriei năstre strabune. Chiaru operele scrietoriloru nostri din sec. 16—18, au nu jacura ele necunoscutu, uitate in pulberea biblioteceloru pana mai alaltaeri, candu prin fatigele si scrutarile unoru bravi ai nostri devenira érasii averea, proprietatea publica a natiunii?!

Lenga Hurulu jacu ósele lui Luca Stroici, numitu de comunu „Lupulu,“ parintelui filologiei latine-romane, cum lu numesce neobositulu nostru Hajdeu. Barbatu nascutu cam pre la 1533—34 din familia inalta aristocratica, adapatu din teneretie la isvorulu sciintieloru, portă sub siese domni ai Moldovei onoroficulu postu de mare logofetu. Ni-a remasu dela densulu „Oratiunea Domnului“ (Tatalu nostru), scrisa cu litere latine si purificata de barbarisme, carea o descoperi mai anu nefatigabilulu Hajdeu intr'o carte polona, intitulata: „Corpulu legiloru polone, adunate de Stanislau Sarnicki“ in Cracovia 1597. Facundu adeca Luca Stroici cunoscentia cu acestu enciclopedistu polonu si dorindu a i dá o idea despre originea limbei năstre, i impartasi rogatiunea Domnului in limb'a romana, scrisa cu vechiele litere romane si coresa in cuvintele, cari i se pareau straine. Celu mai vechiu monumentu alu purismului limbei năstre si alu scrierii ei cu litere latine romane, insemnatu atatu in privinti'a ortografiei, carea si-o formă elu insusi pre bas'a etimologica, cu adanca petrundere in firea limbei romane, si carea petrece in

deplinatatea sa multe pretinse sisteme ortografice de astadi, p. e. elu scrie: ceriu, se fia voia ta etc., catu si in privinti'a stilului, ca-ci aflămu in densulu si in densulu mai intaiu nesuinti'a nobila de a sterge din limb'a romana elementele straine, vêrite in ea prin usulu liturgicu alu limbei slavice. Asia cetimu in densulu: pane, ispita, mantuire etc. in locu de pita, nepaste, isbavesce etc., cuvinte, ce le aflămu inca in rogatiunile dominicali contemporane. E micu acestu documentu, ce e dreptu, sta abia din cateva sire; dar asia catu e de micu, ajunge celu pucinu cu unu dominiu mare si e de ajunsu a face numele lui Luca Stroici veneratu la tóta posteritatea romana.

Sosimu acum la mormentulu lui Gregoriu Urechia, cronicariu moldavu din capetulu sec. 16., caruia, dupa cumu eschiamă dupa elu Mironu Costinu, singuru i-a fostu mila de acea tiéra, se nu remana intru intunereculu nesciintiei, si carele — dupa marturisirea sa — cetindu isvodele si ale nóstre ci cele straine, a aflatu capetulu si incepetur'a mosiloru, de unde au isvoritu in tiéra si s'au inmaltitu si s'au latitu „ca se nu se innece anii cei trecuti a tóta tier'a si apoi se nu se póta sci ce s'au facutu.“ Cronic'a lui respira din tóte sirele celu mai curatu patriotismu si zelulu celu mai inflacaratu pentru natiune.

Acolo jace si marea inima a lui Mironu Costinu, cronicariu din secl. 17. Elu erá póte primul latinistu alu seclului seu; patriotu infocatu, carele vediendu cu dorere cum se impilá si se storcia tiér'a prin biruri necumpetate, adeseori strigá catra domnulu Cantemiru la mésa: „Mai desu cu pocharele Mari'a Ta si mai raru cu orenduelele (de dare); cà-i vre se-ti dai Mari'a Ta séma odata si nu-i poté.“ Elu apucà pén'a, se infrunte ocarele si basnele lui Eustatie logofetulu, lui Simeonu dascalulu si Misailu calugarulu, scrietori contemporani, cari denegrisera originea romana. Se sparia a incepe ostenél'a acést'a dupa atatea vécuri dela descaltulu de antaiu, dela Traianu, imperatulu Romului; a lasá éراسi nescrisu, cu mare ocară infundatu poporulu romanu dela o sama de scrietori — dîce — cà este inimei dorere! — Si elu a scrisu asia precum s'a intemplat, gata a „da sama despre cele ce a scrisu.“

E caracteristicu, cà precum Hurulu, Urechia, asia si Mironu Costinu si altii dupa ei, accentueza cu totu adinsulu in opurile loru descendinti'a nostra latina. Pare cà aru fi sentitu, cà va veni tempulu, candu nu va

fi vr'unu adevèru istoricu atacatu cu mai multa amaretiune, de catu chiaru acest'a. Atunci nepotii se se pota provocá la consciint'a parintiloru, cari li-au premersu. „Cauta-te dar acum cetitoriule! eschiama M. Costinu, mîndru de originea sa, si privesce de unde esci, lapedandu dela tine tote celealte basne, cate au insemnatu unii de tine . . . Nu numai numele acest'a (adeca vlach-latinu) ci si dintr'altele te vei cunosce, obiceiuril', firea, si graiulu pana astadi, cà esci dreptu voloh, adeca italianu si romleanu.“

Asia scrieau stramosii nostri; asia sustieneau ei in poporu suvenirile descendintiei sale gloriose de la cuceritorii lumii. Si care fû resplat'a marelui patriotu!! Acusatu fara vina, fû silitu a-si plecá capulu sub palosiulu calaului si a mori fara nici o sentintia premergatoria — ca martirulu patriei.

Lenga elu jace fiulu seu Nicolau Costinu, bravulu fiu alu bravului parinte († 1712), care prin operile sale din mai multe ronduri si-castigá unu dreptu titlu la recunoscint'a natiunii.

Se nu uitámu a cercetá mormentulu zelosului natiunalistu, eruditulu literatoriu si principe Demetriu Cantemiru († 1723). Ei! cà panace domnii si aristocratii altoru popora, indestuliti cu glori'a ce le dede nascerea, respiau tempulu in jocuri si deprinderi nefolositorie, — la noi infloriau Cantemirii, Stroicii si Costinescii!

Cantemiru intielegea a portá chiaru asia de bine pen'a, ca frenele guvernului. Primulu erudit a tota tier'a si pote a tota Europ'a pe acelu tempu, elu esclá in mai multe ramuri ale sciintieloru, dar mai multu de catu in tote in ramulu istoricu. A scrisu romanesc, latinesc, grecesc, rusesc si turcesc, dar anim'a lui cea nobile a sentitu totu romanesc. Nimeni nu a scrisu cu mai mare iubire pentru romani, decatu densulu, cum dovedesce: „Istori'a Daciei vechie si noue,“ „Descrierea Moldovei“ si alte opuri ale sale.

Dar alu cui e acelu monumentu fora semnu, fara nume?! Acolo jace esemplariulu vorbirii retorice, necrologistulu lui Stefanu celu mare, alu carui nume, dorere, ni-lu retace istori'a, carele cu multu dupa morte a celui Domnu erou ilu plange cu anim'a unui adevèratu patriotu, si vedendu cum se rarescu, cum pieru datinele sacre ale strabuniloru, bagu sama sub domnirea fanariotiloru — eschiama in necrologulu seu cu gura de aur:

„Oh obicei de aur! ore-ti mai veni vre odata?! Ore ati fostu numai si ati trecut, lasandu-ne noue numai o amara aducere aminte de voi?! Atat'a-e de dulce dreptatea la o stepanire, si atat'a-e strembatatea de amara, incatu noi dupa atate vécuri plangemu pre unu domnu dreptu.“ Pucinele cuvinte, ce le producemu aci, au nu sunt ele de ajunsu a spune, ce fiu a avutu natiunea in numitul necrologistu?!

Si acum versandu o lacrima de pietate pre mormintele, unde jacu Acsentiu Uricariulu, Nicolau Mustea, Ioanu Neculcea, Ioane Canta, Radu Greceanu, Radu Popescu si altii renumiti cronicari si istorici moldo-romani din secl. 18. se ne oprimu pentru o clipita la mormentulu, ce acopere cenusi'a lui Enache Cogalniceanu (1777) eroldulu de pe urma alu cetatii natiunali in Moldo-Romania, cum lu numesce eruditulu nostru Urechia Alesandrescu in clasiculu seu discursu despre „cronicarii romani.“ Candu elu va depune trombet'a sa, — aceste elocinti cuvinte le imprumutámu din amintitul discursu — cetatea va fi devastata; dar sunetulu seu va fi desteptatu ecourile carpatice, unde se voru redicá noui eroldi.

Dloru! a fostu tempu, tempu idelungatu, candu istori'a romana traia numai in gur'a lautariloru nostri, cari, cum ne marturisesce M. Costinu — pana si pre tempulu seu erau „la mesele domniloru, cantandu cantecele domniloru trecuti, cu nume bunu si cu laud'a celoru buni, era cu ocar'a celoru rei si cumpliti.“

Lautarii sustienura faptele stramosiloru, panace venira transmisii prevedintiei, se le consemne intr'unu modu mai demnu, si consemnate se le lasa drepta ereditate urmatoriloru. Acesti tramisi ai prevedintiei au fostu: cronicarii romani.

Petru Clanau, secretariulu lui Stefanu celu mare, traducundu cronica lui Hurulu, in epilogulu ce lu face la acelu opu, eschiama plinu de recunoscintia catra Hurulu: „Domnedieu pominesca-lu; ca ne lasa scire de betranele datine ale mosiei nostre!“

Nainte de a ne desparti Dloru! de umbrele sacre ale cronicariloru nostri, se le oramu si noi din adunculu animei fericire si odichna eterna, suspinandu cu P. Clanau: „Domnedieu pomenesca-i, ca ne lasara scire de datinele vechie ale patriei, ale natiunii nostre!“ — Da! Pomenesca-i, pomenesca-i Ddieu! si oh! sante, oh! binecuvantate se fia la tota posteritatea acele pagine, cari au descinsu la noi peste atate secle, ca marturiile gloriei si ale suferintieloru nostre; sante, binecuvantate se fia cartile, cari sunt limb'a, sunt scrisorea stramosiloru nostri.

(Va urma).

Ese de sub tipariu:

Croniculu lui Urechia cu ilustratiuni etc. Editiunea lui Vasilie Alecsandrescu Urechia, directoru alu departamentulu culteloru si alu instructiunei publice.

Alte produse literarie.

Animalele antediluviane de Grigorie Stefanescu, profesoru de geologia si mineralogia la facultatea de sciintia din Bucuresci, licenciatu in sciintiele naturale, membru alu societatii geologice din Francia, directoru alu museului de istori'a naturala din Bucuresci. Lectura publica tienuta la Ianuariu 1866 in sala Ateneului romanu; cu 35 figuri litografice. 1867. 2 sfanti.

Dela acelasi auctoru mai avemu si:

Elemente de zoologia.

Sciintiele naturali incepu a'si lua si la noi rangulu cuvenitu lor cu totu dreptulu. Fia ca se vedemu catu mai curendu si istori'a naturala elaborata pentru gimnasia si licea, inse cu ilustratiuni numeroase.

Stefanu Voda celu berbantu. Drama in 4 acte de Dimitrie Bolintineu. Bucuresci 1867.

Mesterulu Manole seu fundarea monastirei Argesiului. Drama istorica in 1 actu cu cantece.

Unitatea latina, seu caus'a romana in procesulu nationalitatiloru din punctu de vedere istoricu, juridicu si politicu, de D. V. Maniu. 1867. 1½ sf.